

My jsme rozhodnutí zneškodnit každého, nikoho se nebojíme

Proces s Josefem Pavlem

MILAN BÁRTA

Josef Pavel, komunista, interbrigadista a voják západní armády, patřil po roce 1948 k nejnápadnějším představitelům komunistické bezpečnosti. Na ministerstvo vnitra přišel ze stranického aparátu, následovala rychlá kariéra až na post náměstka ministra vnitra a ještě rychlejší pád, končící odsouzením k pětadvaceti letům odnětí svobody.

KARIÉRA

Narodil se 18. září 1908 v Novosedlích u Českých Budějovic v dělnické rodině.¹ Měl tři sourozence; bratra Antonína za války umučili nacisté v koncentračním táboře. Josef Pavel vystudoval měšťanskou školu, vyučil se obchodním příručím a poté vystřídal řadu zaměstnání. Od mládí se angažoval v levicovém hnutí, cvičil ve Federaci proletářské tělovýchovy a od roku 1928 byl členem Komsomolu. V roce 1932 vstoupil do komunistické strany a brzy se stal členem jejího krajského vedení v Praze. V roce 1935 byl pod jménem František Šustr vyslán na Mezinárodní leninskou školu do Moskvy. V lednu 1937 odjel do Španělska na pomoc bojující republikánské armádě. Na Pyrenejském poloostrově působil nejprve v roli instruktora pro sovětskou výzbroj, poté jako politický komisař, posléze stál v čele praporu interbrigadistů *Dimitrov* a na počátku roku 1939 velel v bojích u Barcelony celé brigádě.

Po ústupu ze Španělska byl spolu s dalšími internován ve Francii a jako přesvědčený levičák v roce 1941 přesunut do Alžírsku, kde se v květnu 1943 dočkal osvobození Američany. Poté ve Velké Británii vstoupil do čs. armády, v řadách Čs. samostatné obrněné brigády se zúčastnil obléhání Dunkerque. Po návratu do Československa začal v roce 1945 pracovat v politickém aparátu Komunistické strany Československa (KSČ). Nejprve na krajských výborech v Ústí nad Labem a Plzni, v roce 1947 byl povolán do Prahy a stal se vedoucím tajemníkem branně-bezpečnostního oddělení sekretariátu ústředního výboru Komunistické strany Československa (ÚV KSČ). Své úsilí napřel na rozšíření pozic komunistů ve Sboru národní bezpečnosti (SNB). V únoru 1948 byl jmenován náčelníkem hlavního štábu Lidových milicí. Po vítězném komunistickém puči získal mandát poslance Národního shromáždění a byl zvolen místopředsedou branného výboru

Národního shromáždění a členem ÚV KSČ. V lednu 1949 se stal náměstkem ministra vnitra pro bezpečnost, velitelem vojsk ministerstva vnitra (MV) a přednostou prezidia pro bezpečnost, přičemž obdržel hodnost generála Sboru národní bezpečnosti. Jeho jméno je uvedeno pod řadou dokumentů vztahujících se k výstavbě komunistického represivního aparátu, zodpovídal za útvary Veřejné bezpečnosti, Pohraniční stráže, Bezpečnostního letectva, ale i za vznik Táborů nucené práce nebo za očistu bezpečnostního aparátu od tzv. předúnorových živlů. Byl také členem bezpečnostní komise ÚV KSČ (tzv. pětky), která se zaměřovala na potlačení opozice a rozhodovala o zásazích proti stávajícím i potenciálním odpůrcům režimu.

V souvislosti s intenzivním pátráním po nepřátelech ve straně a s hledáním „československého Rajka“² narůstala nedůvěra mezi pracovníky ministerstva vnitra (od roku 1950

1 K osobě Josefa Pavla viz např. KALOUS, Jan a kol.: *Biografický slovník představitelů ministerstva vnitra v letech 1948–1989. Ministři a jejich náměstci*. ÚSTR, Praha 2009, s. 136–138; RAJLICH, Jiří – MAJTENYI, David: *Jan Ferák a ti druzí. Českoslovenští interbrigadisté, letci a letouny v občanské válce ve Španělsku 1936–1939*. Svět křídél, Cheb 2012, s. 172–174.

2 László Rajk (1909–1949) – člen maďarské komunistické strany, interbrigadista, od roku 1946 maďarský ministr vnitra, 1948 ministr zahraničních věcí, v květnu 1949 zatčen, v září odsouzen k trestu smrti a v říjnu 1949 popraven.

Ladislav Kopřiva, ministr národní bezpečnosti 1950–1952, vydal tajně pokyn k zatčení řady vysokých funkcionářů bezpečnosti, včetně Josefa Pavla Foto: APS PČR

ministerstva národní bezpečnosti) a stranickými funkcionáři ve vedení KSČ, která skončila vyhocením spo-

rů mezi jednotlivými frakcemi v čs. bezpečnostním aparátu. Vytvořila se atmosféra strachu a vzájemného podezírání. Ozbrojené síly měly být samozřejmě kontrolovány komunistickou stranou, úsek bezpečnosti řídil generální tajemník ÚV KSČ Rudolf Slánský,³ činnost bezpečnostních složek však současně výrazně ovlivňovaly i další komunistické instituce (Komise stranické kontroly, branně-bezpečnostní oddělení atd.) a jednotlivé osoby (Karel Šváb,⁴ Jarmila Taussigová⁵ a další). To vše za vydatného přispění sovětských poradců nakonec vedlo k zatýkání vedoucích funkcionářů StB. V listopadu 1950 dostoupily rozpory ve vedení Ministerstva vnitra vrcholu. Hádali jsme se o všechno a nemohli jsme se dohodnout na ničem. Dobře jsme všichni věděli, že to není ve věci samé, že rozpory vyplývají z ovzduší politického napětí, které tehdy vládlo.⁶

Koncem listopadu 1950 došel R. Slánskému dopis z Komise stranické kontroly, ve kterém byl zpochybněn zájem StB odhalit nepřítel uvnitř KSČ (konkrétně se poukazovalo na případ Otto Šlinga).⁷ Podle dopisu nebylo možné vyloučit propojení bývalých interbrigadistů s nepřátelskými zpravodajskými službami a mj. zaznělo i jméno Josefa Pavla.⁸ Zatýkání začalo na konci ledna 1951 a do konce roku bylo pozatýkáno prakticky celé dosavadní velení Státní bezpečnosti (StB) v čele s jejím velitelem Osvaldem Závodským,⁹ stejně jako řada náčelníků jednotlivých sektorů Velitelství StB. Většina odsouzených přitom patřila k věrným členům strany, kteří se po válce intenzivně zapojili do budování bezpečnostního aparátu, pomáhali při jeho ovládnutí komunisty a aktivně se podíleli na poulnorových represích. Mnoho z nich bylo židovského původu a za mřížemi

- 3 Rudolf Slánský (1901–1952) – v KSČ od roku 1921, za druhé světové války v Moskvě, 1945–1951 generální tajemník KSČ, od září do listopadu 1951 náměstek předsedy vlády, v listopadu 1951 zatčen, v listopadu 1952 odsouzen jako vedoucí protistátního spikleneckého centra k trestu smrti, v prosinci 1952 popraven. Více viz např. KAPLAN, Karel: *Kronika komunistického Československa. Klement Gottwald a Rudolf Slánský*. Barrister & Prncipal, Brno 2009; týž: *Zpráva o zavraždění generálního tajemníka*. Mladá fronta, Praha 1992; PERNES, Jiří – FOITZIK, Jan (eds.): *Politické procesy v Československu po roce 1945 a „případ Slánský“*. Sborník příspěvků ze stejnojmenné konference, pořádané ve dnech 14.–16. dubna 2003 v Praze. ÚSD AV ČR – Prius, Praha – Brno 2005; SLÁNSKÁ, Josefa: *Zpráva o mém muži*. Svoboda, Praha 1990.
- 4 Karel Šváb (1904–1952) – v KSČ byl od roku 1921, za druhé světové války se ocitl v koncentračním táboře, od června 1945 pracoval jako vedoucí odboru pro evidenci, později vedoucí branně-bezpečnostního oddělení sekretariátu ÚV KSČ, v září 1949 nastoupil k SNB, od srpna 1950 náměstek MNB, v únoru 1951 zatčen, v procesu s Rudolfem Slánským a spol. v listopadu 1952 odsouzen k trestu smrti a popraven. Více viz KALOUS, Jan a kol.: *Biografický slovník představitelů ministerstva vnitra v letech 1948–1989. Ministři a jejich náměstci*, s. 181–183.
- 5 Jarmila Taussigová-Potůčková (1914–2011) – v KSČ byla od roku 1932, za druhé světové války se ocitla v koncentračním táboře, po roce 1945 začala pracovat v ústředním aparátu KSČ, v březnu 1946 zvolena do ÚV KSČ, 1948 zástupkyně vedoucího Ústředního akčního výboru Národní fronty, 1948–1951 členka Komise stranické kontroly. V listopadu 1951 zatčena a v lednu 1954 odsouzena k 25 letům vězení, propuštěna v květnu 1960. Více viz PERNES, Jiří: *Komunistky s fanatismem v srdci*. Brána, Praha 2006, s. 105–132.
- 6 *Archiv bezpečnostních složek* (dále jen ABS), fond (dále jen f.) Historický fond (dále jen MV-H), signatura (dále jen sign.) H-687, Pavlovo Doznání. Jedná se o nedokončený strojopis nadepsaný Doznání, zabavený Státní bezpečností po smrti J. Pavla v dubnu 1973, ve kterém vzpomíná na španělské interbrigády a komunistické vězení.
- 7 Otto Šling (1912–1952) – za druhé světové války pobýval v Londýně, 1945–1949 politický tajemník Krajského výboru KSČ a 1949–1950 vedoucí krajský tajemník KV KSČ v Brně, 1945–1950 člen ÚV KSČ, poslanec Národního shromáždění, v říjnu 1950 zatčen, v listopadu 1952 odsouzen v procesu se Slánským a spol. k smrti a v prosinci 1952 popraven. Více viz PERNES, Jiří: *Mládež vede Brno. Otto Šling a jeho brněnská kariéra (1945–1950)*. *Soudobé dějiny*, 2004, roč. 11, č. 3, s. 45–60, 205–206; SLABOTÍNSKÝ, Radek: *Otto Šling – pokus o politický portrét komunistického funkcionáře*. In: KÁRNÍK, Zdeněk – KOPEČEK, Michal (eds.): *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu*, svazek IV. ÚSD AV ČR – Dokořan, Praha 2005, s. 177–198.
- 8 NA, f. Komise I, svazek (dále jen sv.) 31, archivní jednotka (dále jen a. j.) 733, Dopis J. Taussigové R. Slánskému z 27. 11. 1950 k vedoucím soudruhům ve státní bezpečnosti. Více viz KALOUS, Jan: „Nepřítelé“ ve Státní bezpečnosti. *Procesy s příslušníky StB*. In: PERNES, Jiří – FOITZIK, Jan (eds.): *Politické procesy v Československu po roce 1945 a „případ Slánský“*, s. 282–290.
- 9 Osvald Závodský (1910–1954) – v KSČ byl od roku 1937, interbrigadista, za války vězněn Gestapem, v listopadu 1948 nastoupil k SNB, 1950–1951 velitel StB, zatčen v lednu 1951, v prosinci 1953 odsouzen k trestu smrti, v březnu 1954 popraven.

se ocitla řada bývalých interbrigadistů nebo západních vojáků. Šlo o lidi oddané komunistické straně, kteří pomáhali budovat bezpečnostní aparát a přeměnit jej v poslušný nástroj komunistické vlády. Výpovědi vynucené psychickým a fyzickým násilím (které někteří dříve sami často užívali) přispívaly ke konstrukci případů a sloužily jako důkaz pro další zatýkání; bývalí přátelé se tak často vzájemně usvědčovali z protistátních aktivit. Po dlouhém vyšetřování následovaly tvrdé tresty.¹⁰

Také Josef Pavel v té době podle svých vzpomínek podvědomě očekával zatčení,¹¹ jasně si uvědomoval, že upadl v nemilost, nevěřil však (jako řada ostatních), že by se mohl ocitnout za mřížemi bez existujících důkazů. V květnu 1950 během formování ministerstva národní bezpečnosti (MNB) byl na základě rozhodnutí předsednictva ÚV KSČ odvolán z funkce náměstka ministra (svou roli v tom nepochybně sehrály také spory s Karlem Švábem, který ho ve funkci nahradil). Jako prozatímní velitel byl pověřen výstavbou nově vzniklé Pohraniční stráže.¹² Spory se Švábem pokračovaly, koncem roku 1950 si Pavla předvolal ministr národní bezpečnosti Ladislav Kopřiva¹³ a sesadil ho z funkce

pro nedisciplinovanost. Dne 1. ledna 1951 nastoupil do resortní školy na Slapech a bylo mu naznačeno, že se s ním počítá pro ministerstvo národní obrany (MNO).

ZATČENÍ

Ale o jeho dalším osudu již bylo rozhodnuto a Kopřiva dal tajně pokyn k jeho zatčení *na základě důvodného podezření z protistátní činnosti*.¹⁴ Zatčení, stejně jako zatýkání mnoha dalších vedoucích funkcionářů bezpečnosti, řídil vedoucí oddělení pro hledání „nepřátel ve straně“ Antonín Prchal.¹⁵ V pátek 2. února 1951 mu bylo řečeno, že má zůstat ve škole, aby podal informace o jednom německém interbrigadistovi. Čekal až do večerních hodin, kdy se škola vyprázdnila (jeho zatčení mělo proběhnout v naprostém utajení). Poté k němu přišel neznámý muž v civilu. *Člověk střední postavy, pihovatého obličej, s prořídilými světlými vlasy*.¹⁶ Sdělil mu, že ministr národní bezpečnosti požaduje, aby se k němu ihned dostavil a podal nějaké informace o organizaci Pohraniční stráže. Pavel si chtěl vzít kabát, ale neznámý mu řekl, aby všechny věci nechal na místě, že se brzy vrátí. Cestou z budovy si všiml, že celé okolí je obklíčeno hlíd-

kami a všude panují silná bezpečnostní opatření. V autě průvodce přiložil Pavlovi na hrud' pistoli, poté mu nasačil pouta a oznámil mu, že je zatčen. Poté bývalému náměstkovi ministra vnitřně zavázali oči a odvezli ho neznámo kam. *Strážný odemká velkou ocelovou mříž a zprava vedle ní vidím těžké pancéřové dveře. Začínám se orientovat, strká mě do trezoru nějaké banky. Jde o železobetonovou místnost asi 2 x 3 metry, možná, že místnost je půl metru delší. Na zadní straně místnosti stojí velká ocelová pokladna a po straně další, s malými pancéřovými příhrádkami, kam si asi kdysi pražští boháči schovávali šperky. Z levé strany je starý oman a mezi ním a pokladnou asi půlmetrová ulička. Obrátil jsem se zpět, ale pancéřová mříž už byla zamčená. U stolu ve vedlejší místnosti, kam mě před chvílí přivedli, seděli u stolu dva strážmíři a dívali se na mě jako na cizokrajné zvíře v kleci. Mně to nevadilo. Sedl jsem si na oman a zeptal jsem se strážného, jestli mě budou potřebovat, že bych si lehl. Nic nevím, řekl strážmíř. Udělejte si pokud možno pohodlí. Musíte zatím spát v šatech, nevím, co bude dál*.¹⁷

Druhý den, 3. února, byla u něj doma provedena zevrubná domovní prohlídka¹⁸ a začalo intenzivní shánění důkazů o jeho protistátní činnosti. Bohumil

10 Ve čtyřech velkých procesech s vedoucími funkcionáři ministerstva národní bezpečnosti bylo odsouzeno celkem 19 lidí, jeden k trestu smrti (Závodský) a ostatních 18 dohromady k 333 letům odnětí svobody (průměrně 18,5 roku na osobu). KALOUS, Jan: „Nepřátelé“ ve Státní bezpečnosti. *Procesy s příslušníky StB*, s. 282.

11 ABS, f. MV-H, sign. H-687, Pavlovo Doznání.

12 ABS, f. Sekretariát ministra vnitřní I. díl, 1948–1959 (A 2/1), inventární jednotka 1850, Dopis R. Slánskému, 23. 8. 1950.

13 Ladislav Kopřiva (1897–1971) – v KSČ byl od roku 1921, aktivní stranický funkcionář, za druhé světové války se ocitl v koncentračním táboře, 1945–1948 předseda Zemského národního výboru v Čechách a předseda Komise pro vnitřní národní bezpečnost, poté vedl kádrové oddělení ÚV KSČ, v květnu 1950 se stal ministrem národní bezpečnosti. Více viz KALOUS, Jan a kol.: *Biografický slovník představitelů ministerstva vnitřní v letech 1948–1989. Ministři a jejich náměstci*, s. 92–95.

14 ABS, f. Ministerstvo národní bezpečnosti (dále jen MNB), sign. MNB 20/1, Zpráva o zatčení Josefa Pavla, 30. 6. 1951.

15 Antonín Prchal (1923–1966) – v KSČ byl od roku 1945, 1945–1948 funkcionář jihlavské krajské stranické organizace, současně pracoval v jihlavské pobožce Zemského odboru bezpečnosti II. (ZOB II), 1948 nastoupil k pražské StB, 1949 přešel k IV. sektoru skupiny BAa, posléze vedl V. odbor Velitelství StB, stál v čele útvaru, který sledoval a zatýkal vedoucí funkcionáře StB. Více viz CAJTHAML, Petr: Antonín Prchal (1923–1996). *Securitas Imperii*, 2006, č. 13, s. 113–115; FROLÍK, Jan: Plukovník Antonín Prchal a jeho doba. In: *Mínulostí Západočeského kraje*, č. 31. Albis International, Ústí nad Labem 1996, s. 129–186; KALOUS, Jan a kol.: *Biografický slovník představitelů ministerstva vnitřní v letech 1948–1989. Ministři a jejich náměstci*, s. 151–153.

16 ABS, f. MV-H, sign. H-687, Pavlovo Doznání.

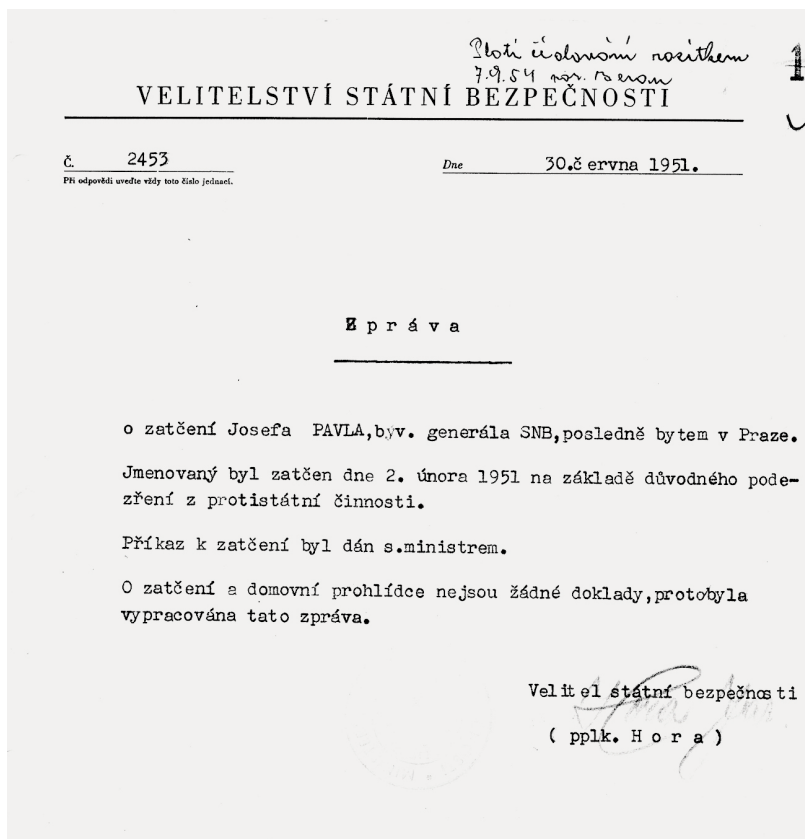
17 Tamtéž.

18 PAVLOVÁ, Lilly: *Nikdy jsem se nenudila. Můj život s Josefem Pavlem, interbrigadistou, politickým vězněm a ministrem vnitřní*. Praha 1996 (strojepis uložený v knihovně ÚSD), s. 47.

Doubek¹⁹ později přiznal, že Pavel byl zatčen pouze na základě výpovědi Otto Šlinga a že neexistovaly žádné materiály k jeho usvědčení, vše bylo samozřejmě uměle vykonstruováno.²⁰ Pavel podle něj také nikdy obvinění nedoznal ani za použití nejhrubších druhů tělesného a duševního násilí.²¹ O zatčení a domovní prohlídce nebyly vypracovány žádné zápisy, až v červnu sepsal nový velitel StB pplk. Jaroslav Hora²² několikařádkový záznam.²³

Josef Pavel později zjistil, že byl převezen do trezoru banky v Jungmannově ulici. Byl zatčen v rámci vyšetřování protistátního (později známého jako Slánský a spol.) centra. Hlavním obviněným v té době byl bývalý brněnský tajemník KSČ Otto Šling. Pavel musel podepsat předložené prohlášení, že se vzdává poslaneckého mandátu ze zdravotních důvodů.²⁴ Do omrzení četl knihu *Stalin a národnostní otázka*, kterou mu nechali. Spal v šatech, nemohl se mýt. Nikdo s ním nekomunikoval, nejednal a strážný mu odmítal cokoliv říci. Myslel si, že jde o státní převrat, akci cizí zpravodajské služby, mstu nebo prostě o přehmat. Nevěřil tomu, že by „socialistická zákonnost“ mohla připustit, aby byl nevinný člověk zatčen bez důkazů a odsouzen bez viny. Netušil, že takových případů tehdy existovaly tisíce. Zatčení se podepsalo na jeho psychickém stavu – na poslední chvíli si rozmyslel připravovanou sebevraždu.²⁵

Zhruba po týdnu za ním pozdě v noci přišli do cely dva muži v civilu. Naložili ho za asistence strážných do

Jediná písemná zpráva o Pavlově zatčení, sepsaná téměř po pěti měsících

Foto: ABS

auta, zavázali mu oči a odvezli ho neznámo kam. Stále nevěděl, kdo a proč ho vlastně zatkl. *Tak teď se to rozhodne. To je poslední cesta. Možná, že budu ještě dnes doma. V duchu jsem si připravil otázky, které dostanu. Počítal jsem s tím, že budu předveden k nějakému zodpovědnému člověku, který mi předloží buď obvinění, anebo*

mi řekne: tak promiňte, stalo se něco, co se nemělo stát, nalétli jsme, a věc bude skončena. I s tím se bude třeba smířit. Doba je zlá a všude plno nepřátel. To se bude Pepík a manželka divit, až se najednou objevím. Jen jestli vzali s sebou klíče od bytu. Odebrali mi je, aby je někde nezašantročili, jak to ve spěchu obyčejně bývá. Nebudu přece

19 Bohumil Doubek (1919–1975) – v KSČ byl od roku 1945, pracoval v Ústředním sekretariátu KSČ, 1950 nastoupil k SNB, vedl vyšetřovací skupinu v Ruzyni během politických procesů s vedoucími komunistickými funkcionáři, 1954 propuštěn z MV, v červenci 1955 zatčen, v květnu 1957 odsouzen k devíti letům odnětí svobody, v prosinci 1957 předčasně propuštěn. Více viz KAPLAN, Karel (ed.): *StB o sobě. Výpověď vyšetřovatele Bohumila Doubka*. ÚDV, Praha 2002.

20 Tamtéž, s. 153, 238, 319.

21 Tamtéž, s. 238.

22 Jaroslav Hora (1912–1994) – pracovník Komise stranické kontroly, která stála za zatčením mnoha vedoucích příslušníků bezpečnosti, na MNB vyslán pod záminkou, že získává zkušenosti pro práci krajského velitele (ve skutečnosti se připravoval k převzetí funkce po plánovaném zatčení O. Závodského), od února do prosince 1951 velitel StB, ve funkci velitele StB neuspěl, v únoru 1952 propuštěn z MNB.

23 ABS, f. MNB, sign. MNB 20/1, Zpráva o zatčení Josefa Pavla, býv. generála SNB, poslední bytem v Praze, 30. 6. 1951.

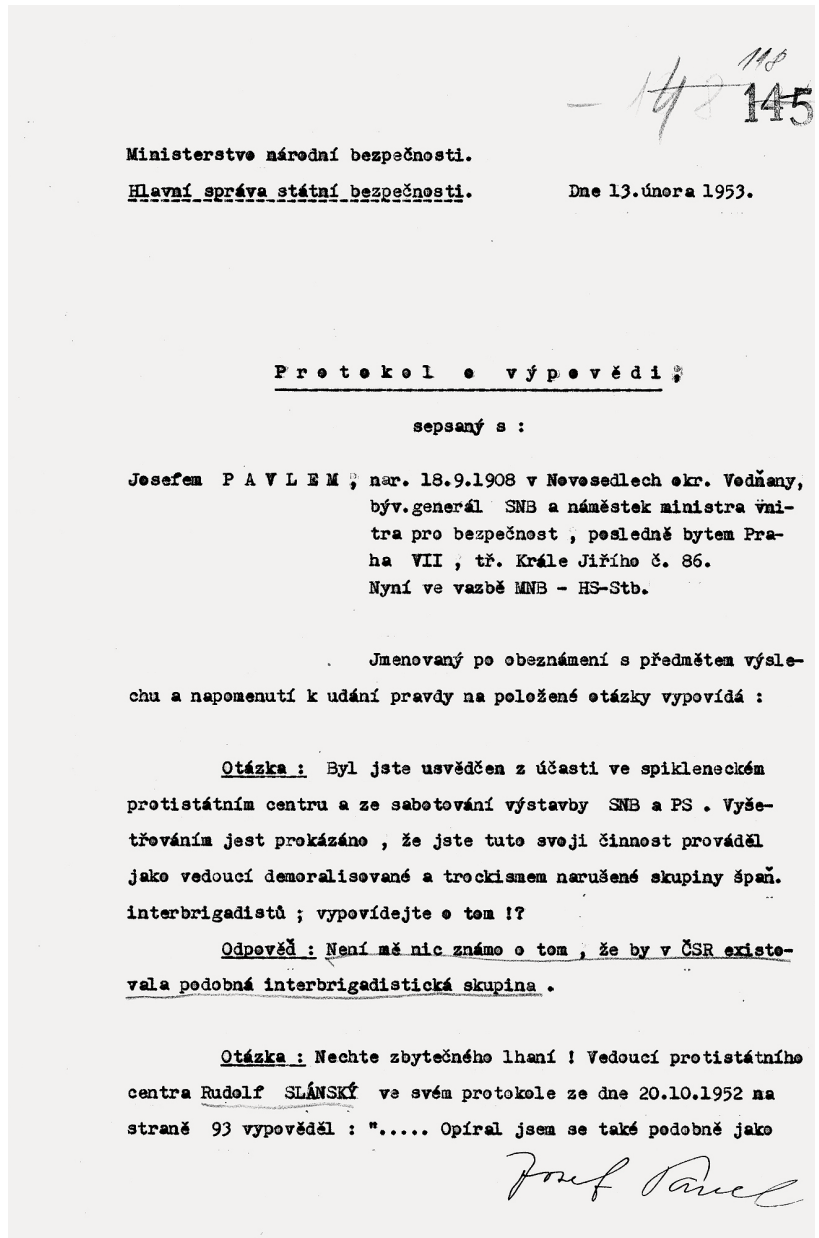
24 *Archiv Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky (APS PČR)*, inventární číslo 1975 Josef Pavel, Prohlášení, 2. 2. 1951.

25 ABS, f. MV-H, sign. H-687, Pavlovo Doznání.

kvůli takové historce budit paní správcovou.²⁶ Z úryvku jasně vyplývá, jak moc věřil v komunistickou spravedlnost. Zanedlouho měl poznat, jak krutě se zmýlil...

Místo cesty domů jej odvedli do sklepa a strčili do cely. Ocítl se na velitelství Státní bezpečnosti ve Wintrově ulici.²⁷ *Byl jsem v úzké sklepní místnosti, široké tak dva metry, dlouhé asi tři a půl metru. V levém rohu bylo hygienické zařízení a v pravém na zemi ležel slamník a na něm jedna příkrývka. Sklep byl adaptován na celu. Rozhlížím se kolem sebe a tu mě upoutal hluk za dveřmi. Zdálo se, že tam někdo přetahuje nábytek. A také ano. Podle hluku jsem poznal, že také za moji celu přistavili židli, a ihned nato jsem zpozoroval, že u špehýrky sedí strážný a neustále mě pozoruje. [...] Na stropu visela slabá žárovka. Cela neměla okno. V levém rohu stále něco hučelo, bylo to větrání. Odtud přicházel studený vzduch pomocí ventilátoru.*²⁸

Krátce po příjezdu jej Vojtěch Kozel²⁹ po dobrém přesvědčoval, aby se přiznal. Když jsem mu řekl, že nevím, oč jde, odpověděl, že bylo organizováno velké spiknutí, které se týká nejen Československa, ale všech zemí tábora socialismu, a že interbrigadisté v něm hrají význačnou roli. Jménem strany měl vyjmenovat spiklence, které zná. Na námitky odpovídal: „Tak vy si myslíte, že by vás strana dala zavřít, kdybyste nic neprovedl. Podívejte se, vaše tvrdošijné zapírání vás bude mrzet.“³⁰ Pavel odmítl vypovídat a opakoval, že neví, k čemu by se měl přiznat. Kozel poté přešel na hrubý tón a odešel. Vzápětí strážný odnesl z cely slamník a nařídil Pavlovi chodit. Chodil po cele a nevěděl proč. Brzy to zjistil. Šlo o jednu z forem vyšetřování, kterou

Po celou dobu vyšetřování byl Pavel obviňován z toho, že byl vedoucím protistátní skupiny španělských interbrigadistů
Foto: ABS

26 Tamtéž.

27 K této věznici, později používané pro věznění zadržovaných agentů-chodců, více viz TOMEK, Prokop: Tajná operativní věznice Státní bezpečnosti ve Wintrově ulici v Praze v letech 1951-1955. *Securitas Imperii*, 2001, č. 7, s. 286-318.

28 ABS, f. MV-H, sign. H-687, Pavlovo Doznání.

29 Vojtěch Kozel (1902-1981) - člen KSČ od roku 1922, v listopadu 1945 nastoupil k SNB, od října 1951 velitel strážního oddílu sekretariátu Velitelství StB a současně velitel věznice Velitelství StB, od července 1952 náčelník věznice HS StB, v březnu 1954 přeřazen na Správu nápravných zařízení, v únoru 1956 odešel z MV.

30 ABS, f. MV-H, sign. H-687, Pavlovo Doznání.

v té době StB používala. Nejprve se mu chůze líbila, alespoň se ve studené cele zahřál, poté však musel pokračovat, i když už nemohl. *A tak jsem začal chodit a chodit. Nevěděl jsem, k čemu je to dobré, ale čas utíkal. Nedo-vedl jsem si představit, kolik hodin chodím, protože do sklepa nepronikal ani paprsek světla. Nevěděl jsem, jestli je den anebo noc, a jíst jsem zatím nedostal. Měl jsem hlad a nohy se pod mnou začaly podlamovat. Sebral jsem zbytky sil, které mi ještě ostaly, a znovu jsem se vzchopil. Ne však na dlouho. U dveří jsem klesl na kolena a vstát jsem nemohl... Strážný otevřel dveře a s pomocí svého kolegy mě postavil na nohy. Vzchopil jsem se a začal znovu chodit. Za dveřmi jsem zaslechl hlas strážného, který se ptal svého kolegy. Jak dlouho chodíš? Nevím, zašeptal druhý. Myslím, že to začalo včera. Strážní se dohadovali, chtěli mě nechat sedět, ale báli se. Je to rozkaz shora... Zhroutil jsem se u zdi. Nepomohlo ani domlouvání, ani dobrá vůle. Ležel jsem na zemi a strážní se darmo pokoušeli mě postavit na nohy. Zanedlouho přišel do cely muž v civilu. Ani nevím, jestli to byl Kozel anebo někdo jiný. Měl jsem horečku z únavy a nepoznával jsem dobře lidi kolem sebe. I uniformy mi nějak splývaly. Asi jsem nemluvil, logicky proto, že se strážní, pokud na mě nekřičeli, smáli. Muž v civilu se mi snažil domluvit, ale nebylo to nic platné. Nevnímal jsem nic kolem sebe a také se nepamatuji na nic víc než na to, že strážní přinesli slamník*

a položili mě na něj.³¹ Když se probral, musel svou cestu kolem cely nastoupit znovu. Opakovaně padal a vždy musel znovu vstát. Posléze byl uznán za „připraveného“, a tak ho odvedli, či spíše odvěkli, k výslechu.

Jeho vyslychajícím byl tentokrát major Jaroslav Janoušek.³² Ten byl v květnu 1949 propuštěn z StB pro používání nepřiměřeně tvrdých metod u výslechu. Pavel podepsal jeho propuštění a chtěl dát případ k přešetření prokurátorovi. To se nakonec nestalo kvůli Janouškovým vojenským zásluhám z východní fronty a na přímluvu sovětských poradců. Janoušek mu to také připomněl a zdůraznil, že Pavlova protistátní interbrigadistická skupina odstraňovala ze Sboru národní bezpečnosti poctivé lidi. Střídal sliby a výhrůžky a požadoval přiznání protistátní činnosti. Prohlásil mj., že pokud se Pavel nepřizná, bude zabit, a že ministr národní bezpečnosti je oprávněn nařídít jeho likvidaci.

Od té doby do konce února 1951 probíhaly intenzivní výslechy, Pavel musel v cele opakovaně celé hodiny chodit, při vyšetřování stát a jíst dostal pouze občas. Pokud mu bylo při tomto režimu ponecháno několik hodin na spaní, musel spát se spoutanýma rukama, v šatech a bez pokrývek. S pouty na rukou někdy i jedl. Strážný ke mně nesměl ani vstoupit do cely, odmítal mi pouta povolit. Některý se dal obměkčit a tak tomu bylo i tentokrát.

Strážný zavolal svého kolegu, vstoupil do cely a klíčem mi asi o centimetr povolil pouta. A začala věžeňská hostina. To už jsem měl praxi. Dříve jsem tiskl všelijak miskou mezi kolena anebo ke zdi, abych mohl spoutanýma rukama vyprázdnit její obsah. Teď jsem nejdřív roztrhal pomocí lžice knedlík a pak jsem si lehl na podlahu, abych byl obrácen hlavou od dveří, a obratně jsem shrvoval jídlo do úst. Strážní už si na můj výkon zvykli, asi tomu bylo tak i v jiných celách, a jen pozorovali, abych nespokl lžící anebo něco nevyvedl. Vyčistil jsem obratně lžící miskou, ale troška potravy vyvolávala v žaludku ještě větší hlad a bolest než dříve. Jídlo bylo vlastně pro zlost. Myslel jsem si, že by bylo nejlépe zahájit hladovku. Ale tady to nemělo smysl, stejně by se o tom nikdo nedozvěděl a hlavně, byl bych obviněn, že sabotuji vyšetřování, a to jsem nechtěl. Dělal jsem naopak všechno, co bylo možné, abych ho uspíšil a přispěl [ke] skončení šetření.³³

Výslechy probíhaly dlouhodobě a Janoušek si při nich pomáhal prášky proti spaní. Nejistý osud, údajné přiznání dalších zatčených (např. Pavlových přátel už ze Španělska Leopolda Hofmana³⁴ či Oskara Valeše³⁵ a dalších), únava a fyzický a psychický nátlak vedly k tomu, že Pavel začal pochybovat sám o sobě. *I když si nechci připustit přímou vinu na tom, že všude kolem mě byli špioni, zůstává faktem, že jsem jim chtěl nechtě pomáhal, a za to budu muset nést zodpovědnost. Soudru-*

31 Tamtéž.

32 Jaroslav (Pravoslav) Janoušek (nar. 1904) – syn Antonína Janouška, který stál v čele komunistické Slovenské republiky rad v roce 1919, žil s rodiči v Sovětském svazu, působil v řadách NKVD, bojoval na východní frontě, kde utrpěl těžké zranění hlavy (to bylo někdy vykládáno jako příčina jeho zvýšené agresivity), v roce 1945 se vrátil do Československa s čs. armádním sborem, vstoupil do SNB, v květnu 1949 propuštěn ze SNB pro přílišnou brutalitu, na nátlak sovětských poradců znovu přijat, koncem roku 1950 působil v čele jedné ze dvou vyšetřovacích skupin ve věznici v Kolodějích.

33 ABS, f. MV-H, sign. H-687, Pavlovo Doznání.

34 Leopold Hofman (1913–1990) – v KSČ byl od roku 1932, interbrigadista, za války v koncentračním táboře, v červnu 1945 nastoupil k SNB, pověřen organizačním zajištěním vzniku SNB po stránce politické (pracoval ve prospěch KSČ), po únoru 1948 velitel oddílu HRAD zajišťujícího bezpečnost Klementa Gottwalda. Propuštěn po zatčení vedoucích funkcionářů bezpečnosti, v červnu 1951 zatčen, v září 1953 odsouzen k třiletému vězení, vzápětí propuštěn. Více viz KALOUS, Jan: Vzestupy a pády Leopolda Hofmana. In: *Sborník Archivu bezpečnostních složek*, č. 6/2008. Archiv bezpečnostních složek, Praha 2009, s. 263–275.

35 Oskar Valeš (nar. 1912) – v KSČ od roku 1936, interbrigadista, za války v čs. armádě na západní frontě, po roce 1945 pracoval v aparátu KSČ, v říjnu 1948 nastoupil k SNB, stal se velitelem rozvědky, zatčen v lednu 1951, v prosinci 1953 odsouzen k 21 letům odnětí svobody. V roce 1956 propuštěn a rehabilitován.

zi jistě dobře zvážili všechno, co mluví pro a proti, nežli dali souhlas k mému zatčení. Dělal jsem to špatně. Myslel jsem si naivně, že cesta dopředu bude jiná. Žil jsem asi dvěma životy. Ten veřejný, který jsem prožíval ve svém vědomí, a ten druhý, zločinný, který jsem si přinesl ze staré společnosti a který jsem nepřekonal. Snad podvědomě, ale přitom zcela zákonitě jsem udržoval přátelské styky s nepřáteli lidu. Dokonce jsem napomáhal lidem, kteří se neštíteli vraždit. Ano, za to se cítím plně zodpovědný a je třeba říci [to] všem těm, u kterých hrozí podobné nebezpečí. Ano, měl pravdu Janoušek, když mi řekl, že jsem nepochopil, co je to třídní nenávisť. Já jsem vždycky nenávisť považoval za nebezpečnou vášeň, která zbavuje lidi rozumu. Správně řekl Janoušek, že jsem měšťák, zintelektualizovaný proletář. Ovšem teď je pozdě bit se v prsa. Je třeba hledat. Je třeba soudruhům pomoci a to znamená začít u sebe.³⁶ Výsledků se prý někdy účastnil i Antonín Prchal.³⁷

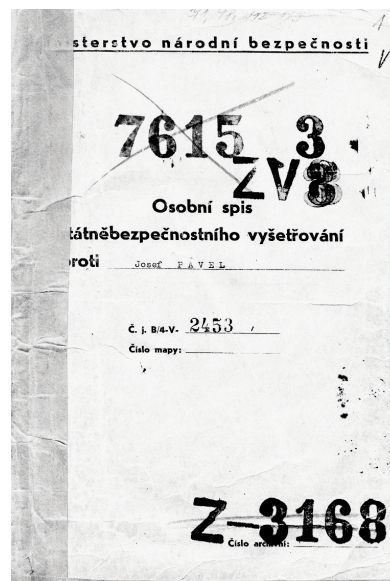
Postupně se v průběhu vyšetřování dozvěděl, že byl obviněn z účasti na spiknutí proti ČSR a komunistické straně v mezinárodním měřítku. Bylo mu řečeno, že jsou zatýkáni interbrigadisté ve všech tzv. lidově demokratických státech. Nejtěžší obvinění spočívalo v tom, že se měl podílet na přípravě zavraždění vedoucích funkcionářů KSČ (včetně Rudolfa Slánského) a spolu s dalšími (v čele s Marií Švermovou³⁸ a Otto Šlingem) připravovat státní převrat a příklon Československa k západním kapitalistickým státům. Viněn byl z toho, že na pokyn trockistů odjel do SSSR a potom i do

Španělska, aby tam fašistům prozrazoval vojenské informace a vybíjel komunisty. Zazněla však i jiná obvinění, často na první pohled vykonstruovaná. Velká váha byla přikládána ve vyšetřování t. zv. mravnostním deliktům a já jsem byl k mému překvapení usvědčen z podobných styků s Marií Švermovou. Jednalo se dále o špionážní spojení na americkou a anglickou zpravodajskou službu přes organizace... o jejichž existenci jsem se dozvěděl až ve vyšetřovací vazbě. Šlo dále o spojení čs. skupiny interbrigadistů přes Artura Londona na mně neznámé osoby...³⁹

RUZYŇ

Po třech týdnech pobytu přišel k Pavlovi na celu obávaný vyšetřovatel Bohumil Doubek. Střední postavy, vysoké čelo ve předu s lysou hlavou. Nedíval se na mě jako posel míru, spíše jako muž, kterému patří celý svět a který o všem rozhoduje.⁴⁰ Pod jeho dohledem převezli Pavla do věznice v Ruzyni. Poznal jsem to podle vodojemu, který stál proti oknu. Cela byla prostorná aspoň třicet čtverečních metrů. Na podlaze ležel slavník s polštářem a přikrývkou. Teď jsem si vzpomněl, že v předchozím vězení ani polštář, ani přikrývka nebyla. Jsem tedy v normální věznici. Cítil jsem se jako člověk, který se znovu narodil. Bylo mi teplo a v cele bylo velmi čisto a příjemně. Měl jsem hlad a ptal jsem se strážného, jestli dostanu něco jíst, ale strážný pokrčil jen rameny.⁴¹

Zde dostal vězeňské číslo 1993 a byl mu přidělen nový vyšetřovatel - kapitán Václav Roček.⁴²

Vyšetřovací spis vedený na Josefa Pavla byl zaveden až po jeho předání do věznice v Ruzyni. Zcela tak chybí údaje za únor 1951, kdy byl Janouškem vyslýchán ve věznici StB ve Wintrově ulici. Foto: ABS

Josef Pavel ve svých vzpomínkách popsal vězeňský pořádek ve vyšetřovací vazbě v Ruzyni. Strážný ráno zabušil na dveře cely a křičel: Budíček. Vězeň vstal, urovnal přikrývku na lůžku a usadil se na sedátko, které vyklopil ze zdi. I sezení mělo přesný rituál. Člověk musel sedět zády ke zdi a obličejem ke dveřím. Strážný, jenž ho sledoval z chodby, neustále volal, že chce vidět ruce. Z chodby pak dostal ručník s hřebínkem a mýdlo, po rychlém umytí z vodovodu, který vytékal na splachovací toaletní mísu, přiklopila

36 ABS, f. MV-H, sign. H-687, Pavlovo Doznání.

37 NA, f. Komise II, sv. 7, a. j. 129, Návrh na revidi soudního případu Josefa Pavla, býv. náměstka ministra vnitra pro bezpečnost, nar. 18. 9. 1908, spisová značka (dále jen sp. zn.) Pt 82/52 cestou stížnosti pro porušení zákona, 19. 9. 1955.

38 Marie Švermová (1902–1992) – v KSČ byla od roku 1921, sestra Karla Švába, za války v Moskvě, v roce 1945 zvolena do předsednictva ÚV KSČ, vedoucí organizačního oddělení sekretariátu ÚV KSČ, poslankyně Národního shromáždění, 1949 zástupkyně generálního tajemníka KSČ R. Slánského, v únoru 1951 zatčena, v lednu 1954 odsouzena na doživotí, v říjnu 1956 propuštěna. PERNES, Jiří: *Komunistky s fanatismem v srdci*, s. 74–104.

39 ABS, f. MV-H, sign. H-687, Pavlovo Doznání.

40 Tamtéž.

41 Tamtéž.

42 Václav Roček (nar. 1915) – v lednu 1950 nastoupil k SNB, vyšetřovatel ve věznici Ruzyně (vyslýchal mj. Marii Švermovou), zatčen v roce 1951 po sporech s B. Doubkem.

kontrola z řad dozorců lůžko a zamkla. V osm hodin začal výslech, když měl Pavel štěstí, byla v poledne přestávka na oběd. Předtím, než byl veden k výslechu, mu zavázali ručníkem oči. Zpočátku to měl na starost dozorce, který mu ručník utahoval příliš silně, až to bolelo. Posléze si je zavazoval sám. *Uvázal jsem si ručník tak, abych viděl na chodidla [a] také mohl trochu pozorovat...*⁴³ Před strážnými musel ovšem předstírat, že nevidí vůbec nic, a ti se mu pošklebovali, když tápal rukama: *Jen se nebojte, mají vám tu hubu rozbít dole, nebo si ji můžete rozbít sám.*⁴⁴

Výslechy trvaly nejméně deset hodin denně, to v případě, že byl jeden referent (vyslýchající). Pokud jich bylo více, probíhaly mnohdy celou noc. Často byly vedeny tzv. po údernicku, ve dne v noci celé dny a týdny, a to se referenti střídali. Pouze v sobotu odpoledne a v neděli až na výjimky výslechy neprobíhaly. To vězni s číslem 1993 pomáhalo alespoň rámcově určit datum. To mu jinak tajili a i na výslechové protokoly bylo dopsáno až po jeho podpisu. Když se na to ptal, kapitán Blažek mu sdělil: *Vy musíte úplně zdivočet. My vás dostaneme do takového stavu, že vám bude všechno jedno a šibenice bude pro vás vysvobozením.*⁴⁵

Výslechy byly velmi tvrdé a bití na denním pořádku. *Kapitán mě vzal znovu kolem krku a začal se mnou bít o zeď a o podlahu, tak že jsem lítal jak v čertově kole. Hlava se mi točila, padal jsem a znova vstával. Kapitán se na mě znovu a znovu vrhal a byl zpocený jak po nejtěžším zápase. Když byl příliš unaven,*

postavil mě čelem ke zdi, chodil kolem mě, dloubil mě prsty pod žebra a chrtil na mě zločiny, kterých jsem se měl údajně dopustit. V podstatě opakoval Janouška. A potom, když si odpočinul, začal znovu obvyklý tanec.

*Za týden výslechů jsem měl kůži pod krkem modrou tak, že i umývání bylo bolestivé. To kapitánovi nevadilo. Svůj sport nazval zametání podlahy. Vždycky, když mě k němu přivedli, tak řekl: Tak co, buď se pán přizná, anebo budeme zametat podlahu. Když jsem řekl ne, tak tedý jedem. Několik dní jsem stál celý den na nohou a v noci mě strážní po večerce stále pod různými záminkami budili. Asi kolem jedné hodiny v noci jsem musel vstát a jít na výslech. Spal jsem denně s přerušením sotva tři hodiny. Kapitán nemohl svoji práci zvládnout, i když jsem byl slabý a hubený jako kotě. [...] Dávka jídla mi byla snížena. Dávky byly menší nežli v koncentračním táboře. To mi ovšem kapitán vysvětlil. Držíme vás mezi životem a smrtí. Až dostanete rozum, budete i jíst. [...] Kapitán byl unaven, a proto dostal pomocníka. Buď si mne podávali, anebo se střídali u výslechu. Nebyl to vlastně výslech, byla to instruktáž o tom, jak a k čemu se mám přiznat, doprovázená násilím.*⁴⁶

Zajímavé je, že žádost o povolení fyzického násilí podepsaná Václavem Ročkem proti J. Pavlovi je datována až ke konci května 1951, tedy k době, kdy již násilí tvořilo běžnou součást výslechů.⁴⁷ Argumentuje se tu tím, že se odmítá doznat, chová se drze a měl

prohlásit, že *po dobrém* nic neřekne, v případě použití násilí by ovšem neváhal a doznal vše. Zdá se, že referent se v tomto případě snažil alespoň formálně dostát předpisům. Ani násilí nepomohlo, výsledky se nedostavily a v červenci 1951 Ročka vystřídal strážmistr Jaroslav Zavoral,⁴⁸ který Pavla vyšetřoval do prosince 1951, poté ve výsleších podle záznamů z vyšetřovacího svazku pokračovali poručík František Blažek⁴⁹ a štábní strážmistr Jaroslav Žižlavský,⁵⁰ které v březnu 1952 nahradil nadporučík Jaroslav Kobík,⁵¹ jenž vedl výslechy do dubna 1953. Posledním Pavlovým referentem byl opět František Blažek, nyní již v hodnosti kapitána, vedoucí vyšetřování do srpna 1953. Po srovnání s Pavlovými vzpomínkami se však zdá, že se na výsleších podílelo (alespoň v malé míře) mnohem více lidí.

Pokud nebyl bit, považoval to za něco zvláštního. Těmito slovy popisuje nástup nového výslechového referenta: *Mě nejvíce zajímaly jeho ruce, protože to byl v Ruzyni ten nejdůležitější výrobní prostředek. Když nebyly důkazy ani chuť podepsat to, co referent vyřkl, tak nastoupila, jak se v Ruzyni říkalo, mechanizace. Kapitán Ježek⁵² tomu říkal s oblibou zametání podlahy. A to se odehrálo obvykle tak, že mě vzal pod krkem a tak dlouho mě škrtil a vláčel po zemi a tloukl hlavou o zeď, až se unavil. Pak jsem stál v rohu s hlavou obrácenou ke zdi, abych se na něho nedíval, jak těžce oddychuje. Když jsem dostal slabšího referenta, ten to dlouho*

43 ABS, f. MV-H, sign. H-687, Pavlovo Doznání.

44 Tamtéž.

45 Tamtéž.

46 Tamtéž.

47 ABS, f. MNB, sign. MNB 20/1, Žádost o povolení použití fyzického nátlaku proti vyšetřovanci Josefu Pavlovi, býv. gen. SNB, 23. 5. 1951.

48 Jaroslav Zavoral (nar. 1928) – v KSČ od roku 1948, v srpnu 1949 nastoupil k SNB, vyšetřovatel ve věznici Ruzyně, v březnu 1954 propuštěn z MV.

49 František Blažek (1911–1956) – v lednu 1950 nastoupil k SNB, od července 1951 vedoucí skupiny vyšetřovatelů zpracovávajících případy zatčených interbrigadistů, v březnu 1954 propuštěn z MV.

50 Jaroslav Žižlavský (nar. 1923) – v KSČ od června 1945, v listopadu 1948 nastoupil k SNB, vyšetřování J. Pavla se zúčastnil pouze krátkou dobu.

51 Jaroslav Kobík (nar. 1925) – vyšetřovatel ve věznici Ruzyně.

52 Nejspíše se jedná o Vojtěcha Ježka (nar. 1921) – v dubnu 1949 nastoupil k SNB.

Josef Pavel strávil ve vyšetřovací vazbě téměř tři roky, přesto se ho StB nepodařilo zlomit

Foto: ABS

nevyržel, proto pro mě měla fyzická síla vyslychajícího velký význam. K čertu, řekl jsem si, jakou já mám smůlu. Zase takového siláka. Kde je pořád berou? Jako fascinován jsem se mu díval na ruce, které měl položeny na stole. Referent mě pochopil. Položil ruce na podložku, která ležela na stole, a dlaněmi ji zakryl. Se zalíbením se podíval na své ruce a řekl: Líbí se vám? Když nebudete vypovídat, tak se s nimi seznámíte. Necháme toho očuchávání a pojedem.⁵³

Opakovaly se dlouhodobé výsledky bez možnosti spánku, samovazba, temnice, kombinace fyzického a psychického násilí, půst atd., kombinované s apely na stranickou povinnost. Vyšetřovatelé se ho snažili přimět k tomu, aby se rozvedl s manželkou

(stejně se snažili přesvědčit i ji),⁵⁴ vyhrožovali zatčením nejbližších a poukazovali na jejich společenské zostuzení příbuzenstvím se zločincem a vlastizrádcem. Velkou ránu pro Pavla kromě útoků na rodinu znamenalo to, že se proti němu postavili někteří bývalí spolubojovníci ze Španělska.

Pavel byl konfrontován s Ottou Šlingem a dalšími, k přiznání se ho snažili přesvědčit velitel StB Jaroslav Hora i náměstek MNB Stanislav Baudyš.⁵⁵ Opakovaně byl nabádán: *Nic nezapomínejte, my stejně všechno víme, mohl byste si přitížit. A hlavně jména a zase jména, pane Pavel. Nebojte se jmenovat třeba prezidenta. My jsme rozhodnuti zneškodnit každého, nikoho se nebojíme, rozumíte?*⁵⁶ Úkolem vyšetřujících totiž

nebylo pouze odsouzení Pavla, ale také získání informací o dalších „nepřátelích“, což byl jeden z průvodních jevů procesů 50. let. Zatčení měli podat informace o co největším počtu osob, čímž se vytvářely velké sítě zatčených, kteří byli posléze donucováni k přiznání. V květnu 1951 mu byl do cely jako spoluvězeň nasazen Josef Jakubčík,⁵⁷ který slíbil za úlevy podávat informace o Pavlovi a pomoci přimět jej k doznání.⁵⁸ *Byl to brunet o něco slabší než já a byl také strašně vyhublý. Neustále se mu zdálo o jídle a strašně rád o něm vyprávěl. Dali jsme si závazek hned po první debatě, že o jídle nebudeme mluvit. Jen jedno překáželo v našem společném životě, byli jsme čísla, nesměli jsme jeden druhému říci, jak se jmenujeme a vůbec*

53 ABS, f. MV-H, sign. H-687, Pavlovo Doznání.

54 Lilly Pavlová byla vyhozena z práce, sledována a vyslychána. Na opakované žádosti o informace o osudu manžela či setkání s ním, se kterými se obracela na ministerstvo národní bezpečnosti (vnitru) i stranické orgány, dostávala zamítavé odpovědi. Více viz PAVLOVÁ, Lilly: *Nikdy jsem se nenudila. Můj život s Josefem Pavlem, interbrigadistou, politickým vězněm a ministrem vnitra*, s. 53–58.

55 Stanislav Baudyš (1906–1972) – pracovník komunistického aparátu ve východních Čechách, od poloviny ledna 1951 do poloviny září 1953 náměstek MNB. Poté se vrátil do aparátu KSČ ve východních Čechách. Více viz KALOUS, Jan a kol.: *Biografický slovník představitelů ministerstva vnitra v letech 1948–1989. Ministři a jejich náměstci*, s. 49–50.

56 ABS, f. MV-H, sign. H-687, Pavlovo Doznání, rukopis.

57 KALOUS, Jan: „Nepřítel“ ve Státní bezpečnosti. *Procesy s příslušníky StB*, s. 286.

58 Pavel brzy zjistil, že vyšetřovatelům StB jsou známy obsahy rozhovorů mezi ním a J. Jakubčíkem. Přikládal to ovšem nasazení odposlechů v cele. Po čase se mu až vtíravé naléhání spoluvězně na to, aby se přiznal, stalo nepřijemné a s Jakubčíkem v podstatě přestal komunikovat.

kdo jsme. To byl jiný život. Po téměř třech měsících samoty jsem měl konečně druhá, s nímž jsem si mohl třeba někdy ve třetí osobě pohovořit. Když jsem přišel z výsledku, posadili jsme se vedle sebe a vyprávěli různé historie ze života.⁵⁹ Také obvinění se časem měnilo – původně měl jako člen trockistické skupiny interbrigadistů se Švermovou a Šlingem připravovat svržení R. Slánského, po zatčení generálního tajemníka se změnil v jeho spolupracovníka v rámci nepřátelských aktivit v bezpečnosti. Vyšetřovatelé hledali důkazy o Pavlově „nepřátelské činnosti“ také v písemnostech vzniklých v době jeho působnosti ve vrcholných orgánech bezpečnosti, především v nejrůznějších organizačních schématech, důvodových zprávách, informacích a kádrových materiálech (měl sabotovat výstavbu SNB a do vysokých funkcí dosazovat další spiklence). Neustále byl napadán, že ať se přizná, nebo ne, stejně bude viset, o tom je již rozhodnuto.

Pro referenty byly zvláště důležité tzv. závěry, v nichž měl vyslýchaný po každém výsledku shrnout svou trestnou činnost. *A co závěry, řekl poručík. Věděl jsem dobře, co jsou to závěry. [...] [referenti] je často diktovali anebo napsali na stroji a vynucovali podepsat. Jako zarytý nepřítel strany a dělnické třídy ve službách imperialismu atd. věděl jsem, co poručík chce, a věděl jsem také, že jsem mu neřekl nic nového ane-*

bo aspoň velmi málo nového. Poručík ustal od stolu, postavil se ke mně a zavřel: A co závěry? Tvář měl zohyzděnou nervovou křečí. Tak to tedy znamená, že jste tady zavřený nevinně. Vy si budete ze mě dělat legraci. To, co jste mi tady vyprávěl, to je na vyznamenání a ne na zavření. Jeho obličej stále více rudl a zkroutil se do grimasy. Odvolej, chlače, všechno, co jsi řekl, a srazil mě pěstí k zemi. Chtěl jsem vstát. Tak, ty lumpe jeden, ty budeš urážet dělnickou třídu? To tedy znamená, že u nás jsou zavírání nevinní lidé. Rány, které dopadaly na moji hlavu, mě rozrušily a vykřikl jsem: Ano, jsou a vy byste to měl vědět. Bez dokladů nemáte pracovat. Takovou špatnou práci máte odmítnout. Sesypal se na mě déšť dalších ran. Tak ty budeš obviňovat dělnickou třídu. Ta už tě odsoudila. Četl jsi rezoluce. Vlastní kamarádi tě zradili. Měl jsem obavu, že mě zabije, a proto jsem zůstal ležet.⁶⁰

NIC JSEM NESPÁCHAL

Pavel odmítal jakékoliv přiznání k protistátní činnosti. *Nejsem si vědom své účasti v protistátním spikleneckém centru ani žádné zločinné činnosti v bezpečnosti.⁶¹ Pouze přiznal, že se jako vedoucí pracovník mohl dopustit nějakých chyb především v kádrové politice. Takto špatně prováděná kádrová práce spočívala v tom, že bez důkladného prověření jsem nechal některé osoby ve významných funkcích na MV a konkrétně*

*na BP (Bezpečnostní prezidium – pozn. autora). [...] Byly známy na některé z jmenovaných (jedná se o Leopolda Hofmana, Oskara Valáška,⁶³ Josefa Baudyše,⁶⁴ Karla Černého⁶⁵ a další, vesměs interbrigadisty, kteří byli v té době zatčeni – pozn. autora) závažné okolnosti, nevyvodil jsem proti nim jiných důsledků než to, že jsem je zpravidla přemístil do jiných významných funkcí. Pouze v některých případech byli předáni soudu. [...] Otázku velitelského sboru VB jsem vyřešil tak, že na velitelská místa jsem nevyzvedl mladé a nezatížené kádry, ale postavil jsem do těchto funkcí příslušníky bývalých policejních a četnických sborů I. republiky a okupačního režimu. [...] o těchto lidech jsem byl přesvědčen, že jsou schopni vykonávat a řídit třídně bezpečnostní výkon služby ve Sboru a na ochranu lidově demokratického zřízení v ČSR. [...] Na velitelská místa jsem [je] stavěl proto, že jsem byl přesvědčen, že když šli po r. 1945 do strany a zúčastnili se aktivně únorových událostí, o jejich spolehlivosti není pochyb, ale v průběhu doby se ukázalo, že do strany vstoupili z prospěchářských důvodů.⁶⁶ Současně však prohlásil: *Do bezpečnosti jsem neprosadil žádného interbrigadistu se závažnou minulostí.⁶⁷**

Ale ostatní vypovídali o jeho činnosti to, co chtěli vyšetřovatelé slyšet nebo co jim přímo nadiktovali. R. Slánský o něm u výsledku řekl, že patřil do skupiny demoralizovaných, trockisticky zaměřených španělských interbrigadistů...⁶⁸

59 ABS, f. MV-H, sign. H-687, Pavlovo Doznání.

60 Tamtéž.

61 ABS, f. MNB, sign. MNB 20/1, Protokol o výpovědi sepsaný s Josefem Pavlem, 26. 1. 1953.

62 Také Doubek přiznává, že chyby v kádrové politice (bráno pohledem první poloviny 50. let) představovaly jediný doložitelný Pavlův prohřešek, a v roce 1955, když byl sám ve vězení, doporučoval přešetření Pavlova případu. KAPLAN, Karel (ed.): *StB o sobě. Výpověď vyšetřovatele Bohumila Doubka*, s. 153.

63 Oskar Valášek (nar. 1921) – člen KSS od roku 1942, za války vězněn, po roce 1945 bezpečnostní referent ÚV KSS, zatčen, v prosinci 1953 odsouzen na 25 let do vězení.

64 Josef Baudyš (nar. 1913) – důstojník SNB, zatčen, měl být propuštěn z vězení za slib, že bude vypovídat o Pavlově protistátní činnosti.

65 Karel Černý (1912–2002) – člen KSČ od roku 1933, za války bojoval v čs. západních jednotkách, v prosinci 1945 nastoupil k SNB, působil jako organizační referent, od konce roku 1949 přednosta prezidia pro bezpečnost, od října 1950 přednosta administrativně hospodářského sektoru MNB, v lednu 1951 zatčen, v prosinci 1953 odsouzen na 16 let odnětí svobody, v únoru 1956 zproštěn obžaloby a propuštěn. Více viz KALOUS, Jan: Karel Černý – neznámý personální „architekt“ Státní bezpečnosti. *Paměť a dějiny*, 2010, roč. 4, č. 4, s. 70–79.

66 ABS, f. MNB, sign. MNB 20/1, Zápis o výpovědi s Josefem Pavlem, 26. 3. 1952.

67 Tamtéž, Protokol o výpovědi sepsaný s Josefem Pavlem, 25. 9. 1952.

68 Tamtéž, Výpis z protokolu Rudolfa Slánského, nar. dne 31. července 1901 – odsouzen, 15. 9. 1953.

do vedoucích funkcí dosazoval své známé ze Španělska, *záporné interbrigadistické živly* (Závodského, Valeše, Hofmana atd.), nebo tu ponechával předúnorové *reakční živly* a sabotoval výstavbu SNB. V podobném duchu vypovídali i další, většinou bývalí velitelé SNB, např. Karel Šváb, Antonín Svoboda,⁶⁹ Oskar Valášek, Josef Baudyš, Karel Černý, Artur London,⁷⁰ Osvald Závodský nebo Vojtěch Pavel,⁷¹ který byl nucen vypovídat proti svému bratrovi.

Vyšetřovatelé se snažili dostat z Pavla doznání, a vyšetřování se z toho důvodu protahovalo. Vyslyšající příslušníci StB užívali politiku cukru a biče, tj. kombinovali násilí a výhrůžky se sliby a nabídkami. Předpokládali, že neochota přiznat se nepravdě, ale naopak z otřlosti. Doubek prý prohlásil, že tak otrlého zločince tu ještě neměli.⁷² Museli také opakovaně žádat státní prokuraturu o prodloužení Pavlovy vazby. První dochovaný záznam pochází z 1. listopadu 1951 a píše se v něm, že Pavel se měl dopustit *trockistické protistátní činnosti ve službách IS*.⁷³ Nakonec o prodloužení vazby žádali celkem dvanáctkrát, v té době již podle nich byl Pavel člen *ztrouckizované skupiny, spolu s jinými záškodníky*

prováděl nepřátelskou činnost sabotováním výstavby a přestavby Sboru národní bezpečnosti.⁷⁴ Pavel se nedal, a pokud mohl, snažil se bránit a poukazovat na nezákonnost jednání vyšetřovatelů. Jaroslav Kobík později vypověděl, že když jednou Pavla chytil za blůzu, ten ho odstrčil se slovy, aby si sedl, že k něčemu takovému mu dělnická strana nedala právo.⁷⁵

V důsledku vyšetřování se Pavlův zdravotní stav rapidně zhoršoval a opakovaně požadoval lékaře. Zhubl a trpěl halucinacemi, v době zatčení vážil 68 kg, v říjnu 1951 pouze 54. Poté se jeho váha pomalu začala vracet k normálu, zajímavé je, že od října 1951 do února 1952 se měla zvýšit o 21 kg, tedy na 75 (alespoň podle hlášení vězeňského lékaře).⁷⁶ Nakonec se dostal k neblaze proslulému ruzyňskému lékaři Josefu Sommerovi (Pavel o něm ve svých vzpomínkách píše jako o Somrovi s jedním „m“).⁷⁷ Ten mu sdělil, že si za všechno může sám – kdyby vypovídal, zacházelo by se s ním lépe.⁷⁸ Zápis Josefa Pavla říká o jeho tělesném stavu něco jiného a popisuje věc s velkou pravděpodobností výstižněji: *Nezadal jsem si nic s vězňi koncentračního tábora, jak jsem je vídal na fotografích. Stehna jsem měl*

Vojtěch Pavel, důstojník SNB, byl zatčen den po svém bratrovi, 3. února 1951, a 15. 10. 1953 odsouzen ke 14 měsícům odnětí svobody pro nedovolené ozbrojování Foto: ABS

tak silná jako v normálním období svaň na ruce a ruce byly jako tyčky. Břicho bylo propadlé a z těla se loupala kůže. Mám hlad, pane doktore, a co je nejhorší, halucinace z hladu. Stále se mi zdá o jídle. Někdy, když se ráno probudím, mám slaměný podhlavník celý mokrý od slin a to mě ještě více oslabuje. Kolik jste dříve vážil, zeptal se doktor. Posledně jsem měl padesát čtyři kilogramy, ale já mám, pane doktore, silnou kostru.

- 69 Antonín Svoboda (nar. 1912) – interbrigadista, pracovník aparátu ÚV KSČ, v dubnu 1954 odsouzen na 14 let do vězení, 1956 propuštěn.
- 70 Artur London (1915–1986) – interbrigadista, od roku 1939 žil ve Francii, za války v koncentračním táboře, v roce 1948 se vrátil do ČSR, 1949–1951 náměstek ministra zahraničních věcí, v lednu 1951 zatčen, v prosinci 1952 v procesu s R. Slánským a spol. odsouzen na doživotí, 1955 propuštěn z vězení. O svém uvěznění sepsal knihu vzpomínek pod názvem *Doznání*. V *soukollí pražského procesu*, která vyšla v roce 1968 ve Francii, o rok později následovalo české vydání, další vydání bylo v Československu možné až po roce 1989. Přeložena byla do několika jazyků a na jejím základě vznikl stejnojmenný francouzský film. Posmrtně byly publikovány motáky, které napsal na přelomu let 1953 a 1954 své manželce (česky *K pramenům doznání*, *Motáky z ruzyňské věznice*. Brno, Doplněk 1998).
- 71 Vojtěch Pavel (nar. 1913) – v červnu 1945 nastoupil k SNB, po únoru 1948 velitel oddílu JAVOR, který měl na starost ochranu vedoucích představitelů KSČ, zatčen v únoru 1951, v říjnu 1953 odsouzen k 14 měsícům odnětí svobody.
- 72 PAVLOVÁ, Lilly: *Nikdy jsem se nenudila. Můj život s Josefem Pavlem, interbrigadistou, politickým vězněm a ministrem vnitra*, s. 50.
- 73 ABS, f. MNB, sign. MNB 20/1, Žádost o ponechání ve vazbě a o povolení výkonu vazby u velitelství státní bezpečnosti, 1. 11. 1951.
- 74 Tamtéž, Žádost o prodloužení výkonu vazby ve věznici podléhající MNB u správy státní bezpečnosti, 24. 8. 1953.
- 75 NA, f. Komise II, sv. 7, a. j. 129, Návrh na revisi soudního případu Josefa Pavla, býv. náměstka ministra vnitra pro bezpečnost, nar. 18. 9. 1908, sp. zn. Pt 82/52 cestou stížnosti pro porušení zákona, 19. 9. 1955.
- 76 ABS, f. MNB, sign. MNB 20/1, Výpis z lékařské knihy „Útvaru DUB“ o váze vyšetřovance č. 1993, býv. gen. SNB Josefa Pavla, 1954.
- 77 Josef Sommer (nar. 1910) – absolvent Lékařské fakulty UK, v KSČ od roku 1945, od listopadu 1950 v hodnosti podplukovníka lékař věznic v Ruzyni, podezřelý mj. z toho, že vězňům podával omamné látky, v listopadu 1953 přešel ke zdravotnické správě MV, od října 1954 přeložen k IX. správě (správa operativní techniky), v prosinci 1962 musel odejít z MV.
- 78 Také npor. František Šedivý z věznice v Ruzyni později vypověděl, že Pavel měl kvůli nedostatku jídla oteklé nohy a při chůzi padal. NA, f. Komise II, sv. 7, a. j. 129, Návrh na revisi soudního případu Josefa Pavla, býv. náměstka ministra vnitra pro bezpečnost, nar. 18. 9. 1908, sp. zn. Pt 82/52 cestou stížnosti pro porušení zákona, 19. 9. 1955.

Chtěl jsem lékaře upozornit, že mám na sobě jen kůži, ale ten se nedal a dodal: Myslím dříve, nežli jste byl zatčen. Měl jsem osmdesát tři,⁷⁹ ale já nebyl otulý, ale svalnatý člověk. Dobře dobře, řekl lékař. Pihovatá hubená sestra se ke mně obrátila zády a já měl dojem, že si otírá oči. Asi jsem se nemýlil, protože když se obrátila, řekla tiše lékaři: Pane doktore, ten špatně vypadá. Pan doktor Somr se na mě podíval svým vodovým pohledem a řekl: No a co je víc? Nevím, pane doktore, velké vysílení necítím, nic jen hlad, a vidím před očima různé vjemy. No, podívejte se, odpověděl Somr. Na co byste s sebou prosím vás tahal takovou váhu. Někdo platí velké peníze za to, aby zhubl, a vy to máte zadarmo. Ještě něco říkal, ale to jsem už neposlouchal. Oblékl jsem se. Mezitím ošetřovatelka zmizela, já si zavázal oči a odešel na vyšetřování. Vyprávěl jsem to referentovi a dozvěděl jsem se zase to, nic se nebojte, náš doktor je machr. Tomu ještě nikdo nezemřel. Zkouší, kolik vydržíte. Už jste ale sám. Ostatní se už přiznali. I vy se zlomite.⁸⁰

Postupně si na život ve vězení zvykl. Pobyt ve vězení jsem si sám rozdělil do třech kategorií. Byly to vlastně tři stupně vyšetřování. První spočívala v tom, že jsem dostával hladovou dávku jídla, chodil jsem na výsledky jen ve dne a při výsledcích jsem mohl sedět. Jednalo se obvykle jen o doplnění životopisných dat, topografie místa anebo o vyprávění určitých událostí z vlastního života anebo ze života lidí, se kterými jsem se v životě stýkal. V takových případech jsem vyprávěl různé zážitky ze života, kterým se referenti smáli, a někdy jsem vyprávěl i vtipy. Musel jsem někdy vypadat asi strašně směšně, když jsem bavil referenta, ale i já jsem se potěšil vzpomínkami na lepší časy. Druhý stupeň vyšetřování byl horší o to,

že mi referent stále nadával nejhorších jmen, musel jsem při vyšetřování stát a spal jsem pět až šest hodin s občasným buzením. Nejhorší byl nejtěžší třetí stupeň. Snížená dávka jídla, bití, zame­tání podlahy a celonoční výsledky se spánkem dvě až tři hodiny přerušova­ným buzením. To byly dny a noci plné zoufalství a bolesti. Musel jsem v sobě překonávat výbuchy zlosti a nenávisti k těmto lidem, jejichž jsem byl majet­kem.⁸¹

Naučil se také určité způsoby, jak vycházet s vyšetřovateli, získat od nich alespoň nějaké informace a vyhýbat se zbytečnému výprasku. Není nic výhodnějšího než vyšetřujícího zner­vovžňovat, potom jsem se leccos dozvěděl. Za dlouhou dobu vyšetřování jsem se přesvědčil, že staré české přísloví oko do srdce okno platí ve vyšetřovací vaz­bě mnohonásobně a že by ho bylo mož­no doplnit, že obličej je promítací plátno. Když vyšetřující začal nervózně pohy­bovat očima, to byl signál a znamenalo to první stupeň ostražitosti. Když jsem pozoroval škůbání ve tváři a stahování vrásků na čele, bylo obvykle zle. Jeho obličej byl pro mě jako kompas. Pokračoval jsem a zdůrazňoval zvláště mo­menty, které na referenty působily... Když jsem viděl, že referent zapisuje jména, omezil jsem se jen na padlé nebo mrtvé soudruhy. Kdo je Bubeníček, řekl referent. Padl u Morely, řekl jsem. A kde je Aust? Padl na Ebru. Kde je Noyer? Zastřelilo ho Gestapo v Paříži.⁸² Někdy však narazil, jako když se pokusil tvrdit, že jde o vymyšlené spiknutí, a žádal o předložení konkrétních do­kumentů a důkazů. To se mi tenkrát nevyplatilo, referent vyskočil, strčil mi pěsti pod nos a řekl: Tady jsou vaše dokumenty a já vám je předložím... Vě­děl jsem, že by to (zkoušet znovu pro­testovat – pozn. autora) znamenalo

temnici, obvinění, že brzdím vyšetřová­ní, a další násilí.⁸³

Tak jako v jiných případech bylo o Pavlově vině rozhodnuto předem. Z výpovědi svědků, které Vám byly ci­továny, jste byl usvědčen jako sabotér výstavby Sboru národní bezpečnosti, kterou jste prováděl jako účastník pro­tistátního centra. I když jste po celou dobu usvědčování zatvrzele lhal, pova­žujeme Vás za usvědčena.⁸⁴ Pavlovo vyšetřování skončilo v srpnu 1953. Cvaknutí kliky dveří věznice vyvolává neuhasitelnou zvědavost. Tři neděle jsem nebyl vyšetřován. Zdá se, že se téměř tříletá komedie blíží ke svému závěru. Strážný mi zavázal oči. Jdeš se zaváza­ným očima o patro výše tak, jak by ti cestu osvětlovaly nejsilnější reflektory. Znáš každý schod, všechny dveře... Jdeš-li výše, je to lékař, doprava k veliteli, ale teď určitě k referentovi, si to sundejte, zazní jako obvykle. Kapitán (Fran­tišek Blažek – pozn. autora) sedí na židli a s ledovým klidem člověka, který je si jist a je aspoň o dva lidské stupně nad věcí, řekne: „No tak si sedněte.“

Bylo na nejvyšších politických mís­tech rozhodnuto, že budete postaven před soud. Je třeba, abyste se přiznal. Času jste na rozmyšlenou měl dost. Tady máte protokoly. Přečtěte si to a podepisujte. Dáváme vám ještě jednu možnost. Vaši záležitost jsme probrali a udělali závěr, na kterém nemůžete nic změnit. Uvědomte si vaše povinnos­ti k rodině. Máte děcko, můžete se za­chránit, měl jste zásluhy, jste proletář­ského původu. Jako gramofon opakoval kapitán známé fráze.⁸⁵

PROCES

Generální prokurátor na čtyřech stra­nách žaloby popisoval činnost proti­státního centra, přičemž využíval

79 Podle záznamů z vězeňského spisu vážil po převozu do Ruzyně 68 kilogramů. Viz pozn. 75.

80 ABS, f. MV-H, sign. H-687, Pavlovo Doznání.

81 Tamtéž.

82 Tamtéž.

83 Tamtéž.

84 ABS, f. MNB, sign. MNB 20/1, Protokol o výpovědi sepsaný s Josefem Pavlem, 26. 1. 1953.

85 ABS, f. MV-H, sign. H-687, Pavlovo Doznání.

citace z výslechů Rudolfa Slánského, který nechával z titulu své funkce vedoucího bezpečnostního aparátu na vedoucích postech *nepřátelské živly z řad sionistů, starých policistů a četníků a jiných nepřátel nebo tyto osoby na vedoucí místa v bezpečnostním aparátě prosazoval*. Josef Pavel byl označen za vedoucího *nepřátelské skupiny bývalých španělských dobrovolníků*, který se spojil s *dalšími osobami, aby jednak s nimi se dohodl na prosazování nepřátelských živlů do státního aparátu a jednak na zakrývání nepřátelské činnosti a minulosti členů nepřátelské skupiny bývalých španělských dobrovolníků*. Trestná činnost mu měla být plně prokázána výpověďmi svědků a předloženými dokumenty, čímž se měl dopustit sabotáže a společní, a to jako vedoucí pracovník bezpečnosti za zvláště přitěžujících okolností.⁸⁶ Dne 15. října 1953 byl Josef Pavel seznámen s vyšetřovacím spisem, který měl v té době 156 stran.

Teprve krátce před zasedáním soudu mu byl povolen písemný kontakt s rodinou. Až před Vánoce roku 1953 umožnili jeho manželce poslat mu tříkilogramový balíček. Lilly Pavlová to ve svých zápiscích glosovala poznámkou, že její manžel asi neměl před soudem vypadat tak špatně.⁸⁷ K vlastnímu přelíčení však nesměla.

Hlavní líčení proběhlo 30. prosince 1953 u vojenského kolegia Nejvyššího soudu v Praze. Předsedou senátu byl náčelník Nejvyššího vojenského sou-

du generálmajor justice JUDr. Jiří Štella,⁸⁸ soudci pplk. Antonín Ondrášek a major Karel Kalivoda, za generální prokuraturu – Hlavní vojenskou prokuraturu (HVP) se účastnili major justice JUDr. Drahomír Zdražil a major justice JUDr. J. Šrámek, obhájcem ex offo byl JUDr. Quido Kubín. Ten utkvěl Pavlovi v paměti jako *zdeptaný a zneužitý ustrašený člověk... prosebnýma očima mě žádal, abych se přiznal, jinak že skončí na šibenici*. Pavel mu prý ještě před líčením řekl, že ho zbavuje nutnosti obhajoby a nemusí klást nikomu otázky, aby postupoval tak, aby si vše mohl srovnat se svým svědomím.⁸⁹

Líčení začalo v půl deváté ráno, veřejnost byla po přečtení žaloby z jednání vyloučena. Pavel po opětovném seznámení s obžalobou na dotaz předsedy senátu opakoval, že se necítí vinen. Poté odpovídal na dotazy prokurátora a předsedy senátu. Týkaly se především dění ve Španělsku a v čs. bezpečnosti.

Jako svědci vystupovali Josef Baudyš,⁹⁰ Artur London a Oskar Valášek a přečteny byly části výpovědi Rudolfa Slánského, Karla Švába, Antonína Svobody a Rudolfa Procházky,⁹¹ Karla Černého, Vojtěcha Pavla, Miroslava Dudy⁹² a Gustava Kellera.⁹³ Návrh obhájce na výslech Oty Hromádka soud odmítl jako nadbytečný. Prokurátor ve své závěrečné řeči zdůraznil, že Pavel svou trestnou činností ohrozil politické a vojenské zájmy Československa a způsobil bezpečnosti nenahraditelné škody,

Rudolf Slánský, proti němuž měl Pavel nejprve připravovat spiknutí. Po Slánského zatčení byl naopak obviněn, že dle jeho pokynů vykonával v bezpečnosti protistátní činnost. Foto: NA

za což požadoval přísný trest. Obhájce se snažil svého mandanta bránit s tím, že i když odmítá svou trestnou činnost, doznává alespoň svou zodpovědnost. Doporučoval, aby byly výpovědi svědků posuzovány jednotlivě, a poukazoval na to, že Baudyš přiznal, že byl při poslední schůzce s Pavlem opilý. V závěru své řeči se snažil dokázat, že Pavel podléhal vlivu osob seskupených kolem Slánského, že skutkovou podstatu činu částečně přiznal, a žádal, aby soud při rozhodování pečlivě zvážil všechny okolnosti. V závěrečné řeči Pavel žádal, aby soud posoudil jeho práci

86 ABS, f. MNB, sign. MNB 20/1, Žaloba na Josefa Pavla, nedatováno.

87 PAVLOVÁ, Lilly: *Nikdy jsem se nenudila. Můj život s Josefem Pavlem, interbrigadistou, politickým vězněm a ministrem vnitra*, s. 51.

88 Jiří Štella (nar. 1907) – od února 1952 do února 1960 zastával funkci náčelníka Nejvyššího vojenského soudu (od ledna 1953 předsedy vojenského kolegia – náměstka předsedy Nejvyššího soudu), mj. se také jako člen senátu zúčastnil hlavního líčení v případě Rudolf Slánský a spol.

89 PAVLOVÁ, Lilly: *Nikdy jsem se nenudila. Můj život s Josefem Pavlem, interbrigadistou, politickým vězněm a ministrem vnitra*, s. 52.

90 Podle svědků z něj byl během Pavlova procesu cítit alkohol. NA, f. Komise II, sv. 7, a. j. 129, Návrh na revisi soudního případu Josefa Pavla, býv. náměstka ministerstva vnitra pro bezpečnost, nar. 18. 9. 1908, sp. zn. Pt 82/52 cestou stížnosti pro porušení zákona, 19. 9. 1955.

91 Rudolf Procházka (nar. 1913) – v KSČ od roku 1933, v říjnu 1945 nastoupil k SNB, sloužil u Státní bezpečnosti, v březnu 1951 propuštěn z MNB, v roce 1964 přijat zpět k MV, v dubnu 1968 odešel do důchodu.

92 Miroslav Duda (nar. 1914) – v KSČ od roku 1945, v září 1945 nastoupil k SNB, sloužil u Pohraniční strážě, v srpnu 1970 odešel do důchodu.

93 Gustav Keller (nar. 1907) – od roku 1945 sloužil u politického zpravodajství, kde postupoval ve funkcích, později u Pohraniční strážě, z MV odešel v květnu 1957.

a to, že celý život bojoval za uskutečnění lidové demokracie v Československu. Po krátké poradě ho soudci uznali vinným z velezrady a odsoudili na 25 let odnětí svobody, ztrátě čestných práv občanských navždy, propadnutí veškerého majetku a navíc mu připadla povinnost uhradit náklady spojené s trestním řízením. Líčení skončilo v osm hodin večer. Proti rozsudku nebylo odvolání.⁹⁴

V rozsudku se píše, že se spolčil blíže nezjištěného dne s Rudolfem Slánským a dalšími k pokusu o zničení nebo rozvrácení lidově demokratického státního zřízení zaručeného ústavou a setrvává v tomto spolčení až do svého zatčení v únoru 1951 k tomu cíli zejména soustavně kryl temnou minulost demoralizovaných interbrigadistů a jiných osob, které v intencích zrádce Rudolfa Slánského dosazoval na klíčová postavení ve státním a stranickém aparátě, zvláště v bezpečnostním, aby se tato místa stala nástrojem záškodníků k uskutečnění restaurace kapitalismu v Československé republice, při čemž jako náměstek ministra a generál Sboru národní bezpečnosti se tohoto činu dopustil za okolností zvlášť přítežujících.⁹⁵ Soud konstatoval, že u obviněného nenašel žádnou polehčující okolnost a od trestu smrti jej uchránilo pouze to, že soudci přihlédli k tomu, že obviněný ve srovnání s členy vedení protistátního spikleneckého centra měl postavení druhořadé, že byl spíše výkonným orgánem centra než řídicím... že nakonec byl dán na nižší funkci a začal se od vedení centra, jmenovitě od Karla Švába, odtaňovat.⁹⁶

Trest si měl Josef Pavel, nyní vězeň číslo 2424, odpykat ve věznici v Leopoldově a později na Pankráci. Ale ani zde se nevzdal snahy dokázat svou nevinu a opakovaně žádal o prověření svého případu. V polovině 50. let začalo přešetřování nezákonnosti a Josef Pavel, který se nikdy nepřiznal, se dostal na pořad dne jako jeden z prvních. Dvanáctého října 1955 podal generální prokurátor stížnost proti rozsudku pro porušení zákona a Prezidiem Nejvyššího soudu byl Josef Pavel 19. října 1955 zproštěn všech obvinění.⁹⁷ Náhradou za škody způsobené výkonem trestu mu bylo vyplaceno 40 000 Kčs.

Odmítal se vrátit do centra dění, což tehdejší režim vítal, a nastoupil do mezinárodního oddělení ústředního výboru Československého svazu tělesné výchovy (ÚV ČSTV) jako teritoriální referent pro Francii, Itálii, Belgii, Lucembursko, Řecko, Turecko, země Blízkého východu, Španělsko a země Latinské Ameriky. Později se stal vedoucím celého mezinárodního oddělení. V té době také začal sepsovat své vzpomínky na vězení a španělskou občanskou válku.

Trpké zážitky z vazby a vězení ho vedly k tomu, že se v roce 1968 přiklonil k reformnímu proudu v komunistické straně. V dubnu 1968 se stal ministrem vnitra a zahájil reformy, které měly zajistit přestavbu resortu. Kritizoval především práci StB a snažil se o rehabilitaci obětí (odmítal se např. setkat s veliteli StB, kteří podle něj byli zodpovědní za nezákonnosti 50. let). Jeho druhý pád, stejně jako konec nadějí na reformu komunismu,

přišel po srpnové okupaci, kdy byl nucen podat demisi a jen těsně unikl novému soudnímu procesu.⁹⁸ Nastupujícími normalizátory byl zbaven členství v KSČ a odešel do důchodu. Až do své smrti byl sledován Státní bezpečností. Zemřel 9. dubna 1973 v Benešově.

Případ Josefa Pavla je ukázkovým příkladem zinscenovaného politického procesu z poloviny padesátých let 20. století, z doby nejtvrdějších represí v tzv. zakladatelském období komunistického režimu. Byl zatčen bez jakýchkoliv důkazů, které měly být získány až během výslechů nejen jeho, ale i dalších zatčených. Podle vnitropolitického vývoje se odvíjela i obvinění, z nichž byl obviněn: nejprve měl s M. Švermovou a O. Šlingem usilovat o odstranění R. Slánského, aby se po zatčení tohoto vrcholného komunistického funkcionáře změnil v jeho pomocníka při protistátní činnosti.

Přesto se Pavlův proces v jedné věci liší od většiny ostatních – nikdy, ani za užití nejtěžšího psychického a fyzického násilí, nedoznal nesmyslná obvinění, z kterých byl nařčen, což nejspíše přispělo k tomu, že neskončil na popravišti. (Mučení a psychickému nátlaku během monstrprocesů s vedoucími komunistickými pracovníky dokázal odolat jen málokdo, vedle Josefa Pavla prý jen Gustáv Husák, Josef Smrkovský a Jarmila Taussigová-Potůčková.)⁹⁹ Přesto i jemu trvalo, než pochopil, že nejde o omyl nebo osobní mstu, ale o zrůdnost komunistického režimu, který sám aktivně pomáhal budovat.

94 ABS, f. MNB, sign. MNB 20/1, Protokol o hlavním líčení, které se konalo dne 30. prosince 1953.

95 Tamtéž, Rozsudek, 30. 12. 1953.

96 Tamtéž.

97 NA, f. Komise II, sv. 7, a. j. 129, Návrh na revisi soudního případu Josefa Pavla, býv. náměstka ministra vnitra pro bezpečnost, nar. 18. 9. 1908, sp. zn. Pt 82/52 cestou stížnosti pro porušení zákona, 19. 9. 1955.

98 Více viz např. BARTA, Milan (ed.): *Inspekce ministra vnitra v letech 1953–1989. Výběr dokumentů*. ÚSTR, Praha 2009; KOUDELKA, František – SUK, Jiří: *Ministerstvo vnitra a bezpečnostní aparát v období pražského jara 1968 (leden–srpen 1968). Prameny k dějinám československé krize v letech 1967–1970*, díl 7. ÚSD AV ČR – Doplněk, Praha – Brno 1996; ŽÁČEK, Pavel: *Odvrácená tvář Pražského jara. Státní bezpečnost v Praze a srpen 1968*. Svět křídél, Cheb 2010.

99 Viz např. PERNES, Jiří: *Komunistky s fanatismem v srdci*, s. 129.